

Posudek disertační práce

Veselin Vačkov: Souhra nominačních tendencí v jazyce masových médií. Případ analytických adjektiv (FF UK Praha 2014)

Tématem předložené disertace je kategorie tzv. analytických adjektiv, definovaných autorem jako „invariantní lexikální jednotky převážně cizího původu, jejichž slovnědruhové zařazení a přívlastkovou syntaktickou funkci nemanifestuje morfém, nýbrž slovosledná pozice“ (s. 6). Status této kategorie, její systémové a textové vlastnosti a její slovtvorné, morfologické a syntaktické chování jsou zasazeny do širšího rámce inovačních nominačních procesů v bulharštině a v češtině, a to v masmediální sféře psané i mluvené v posledních dvou až třech desetiletích. Základním teoretickým konceptem je koncept **souhry** inovačních nominačních tendencí v slovanských jazycích.

Téma je zvoleno šťastně, především proto, že v kontextu současné porovnávací / konfrontační slavistiky patří, jak známo, k tématům aktuálním, otevřeným a tudíž badatelsky nosným. Dalšími činiteli, které autorovu volbu tématu příznivě ovlivnily a velmi výrazně přispěly k patřičné úrovni vědeckého zpracování, je dlouholetý autorův lingvistický zájem o danou problematiku (nejstarší autorův publikovaný příspěvek se datuje rokem 1998, po něm následovaly další) spolu s bohatou profesní zkušeností novinářskou, redaktorskou i manažerskou v masmediální sféře. To vše umožnilo autorovi přistoupit k danému tématu všestranně, s nadhledem a po důkladném promyšlení.

V **současném stavu problematiky** jako přirozeném východisku pro předloženou práci se autor orientuje výborně, opíraje se o širokou znalost dosavadní literatury (viz obsáhlý seznam odborné literatury v příloze na s. 117-134; k tomu viz ještě seznam slovníků a gramatik na s. 136). Z literatury vydatně a užitečně čerpá (dobře to lze sledovat zejména v kapitolách 1 a 2), přičemž s naprostou důsledností odlišuje názory, které sdílí on sám, od názorů odlišných, které kriticky komentuje. Přitom jeho vlastní koncepce zůstává konsistentní a je z teoretického hlediska přijatelná.

Metodika práce je důsledně porovnávací. Autor zpracoval bohatý datový materiál z bulharštiny a z češtiny (cenné jsou mj. i čtyři přílohy připojené za vlastní text práce). Data jsou analyzována a komentována velmi důkladně v kap. 3, která je jádrem práce.

Cíl práce, totiž ukázat, že se „zvláště v případě bulharštiny konstituuje samostatná kategorie analytických adjektiv“ (s. 6) je v práci naplněn.

Hlavní **výsledek**, totiž dokázat, že „analytická adjektiva v bulharštině nejen existují, ale že se jedná o systémový jev s vysokou produktivitou“ (s.75), je nesporným přínosem disertace. Jde o nový, dobře argumentovaný pohled na určité vývojové tendence v nominačním systému současné bulharštiny, který by ve svých důsledcích byl schopen ovlivnit jak bulharskou lexikografii (autor dává podnět k sestavení speciálního slovníku analytických adjektiv), tak koncepci pravopisných zásad v dalších („oficiálních“) vydáních bulharských pravopisných příruček. Inspirativní a hodné následování jsou autorovy postřehy o jazykové utvářenosti a proměnách celé mediální sféry, ať už jde o jejich stránku tvaroslovnou, o větnou stavbu, slovní zásobu, o aspekty stylistické, sociolingvistické a pragmatické, jimiž se působí na adresáta.

Výsledky a závěry jsou orientovány v prvé řadě na bulharštinu, čeština vhodně a účinně slouží jako báze pro porovnávání. Nabízí se otázka: Jak by bylo možno využít výsledků disertace v bohemistice, vzhledem k tomu, že v dnešní češtině je kategorie analytických adjektiv sice rovněž produktivní, ale mnohem méně vyhraněná?

K datům uvádím jen několik, vesměs drobných dotazů a poznámek.

Ke s.47: radixoid *зам-* je „domácí“ bulharský, anebo je to přejímka z ruštiny?

Ke s. 60: hodilo by se zmínit rozdíl mezi *radiový* [rádiový] k *radium* = chemický prvek se značkou Ra, a s délkou psaný a vyslovovaný *rádiový* [rádiový] k *rádio*;

Ke s. 61: k prvkům vyskytujícím se v **obou** jazycích by mělo patřit také *velo-*?, srov. čes. *velodrom, veloplášť, veloduše* aj. (na s. 62 se při výkladu o paralele čes. *cyklo-* a bulh. *VELO-* uvádějí zajímavé doklady specificky bulharské);

Ke s. 79: těžko lze souhlasit s tvrzením, že **všechny** výrazy uvedené ve výčtu na s. 78 (*бизнес* + substantivum) bychom do češtiny mohli přeložit s adjektivem *byznysový*; některé by byly přijatelné pouze s čes. adjektivem *obchodní*, např. bulh. *бизнес школа, бизнес факултет*, popř. s jiným českým adjektivem;

Ke s. 81: není mi jasná formulace o jednoslabičných prvcích, které se „prozodicky přiřklánějí“ k následujícímu podstatnému jménu; jak silná je zmíněná tendence k jejich proklitičnosti (v bulharštině)?

Ke s. 89: autor píše, že ze všech excerpce byly vyřazeny (mimo jiné) „výskyty ... které byly součástí ustálených termínů...“ ale zdá se, že na s. 90-92 a v přílohách I a ze III se s některými z nich přece jen počítá (např. *тенис на маса*)?

Ke s. 93: velmi zajímavý je údaj o míře perifernosti analytických adjektiv 0,1 % v textech; míra je vztažena k „celkovému množství použitých lexikálních jednotek“. Míří se „celkovým množstvím jednotek“ délka textu, anebo slovník textu (= počet různých lexémů)? Stálo by za to vztáhnout statistickou míru perifernosti k počtu a frekvenci **adjektiv** v textu, popř. porovnat údaje v disertaci s údaji, které uvádí ve svých kvantitativních lexikografických pracích (rovněž založených na bulharské publicistice) Elena Todorova.

Kvalitu práce podtrhuje autorův charakteristický **výkladový postup a styl**: Ten nezůstává v čistě deskriptivní rovině (i když i sama deskripce vývojových tendencí v oblasti slovo tvorby by byla bezpochyby cenná), ale je výrazně argumentační: Autor neustále pátrá po příčinách současného vývoje v oblasti nominací a tam, kde nalézá empirickou **souhru** jevů (ve svém pojetí tohoto konceptu), okamžitě uvažuje o „konkurenci“ a srovnává „pro“ a „proti“. Jeho výkladům se tak dostává výstižnosti a přesvědčivosti a jeho stylu živosti a nápaditosti. Někdy se pohybuje na hranici metaforičnosti (např. na s. 26 se píše o „*tekutosti*“ - ve významu obousměrného vývojového pohybu); metaforicky působí i „*úloemek*“, který v české slovo tvorné literatuře není znám jako termín zavedený (o užívání v bulharské odborné literatuře nemám informace). Pokud ho přejímá autor z jinojazyčné odborné literatury (autor připomíná angl. *splinter*), bylo by třeba odkázat v textu na zdroj.

Dalším pozitivním rysem autorových výkladů je stylová úspornost. Ta však vede až k tomu, že v petitové poznámce pod čarou se ocitá informace obsahově dost důležitá. Platí to např. o definici pojmu konverze na s. 69 (k tomu by se hodilo dodat, že Dokulilovo pojetí konverze je jiné než např. pojetí Čermákovo (Lexikon a sémantika, 2010), které je shodné s pojetím anglistickým).

Práce je logicky **uspořádána**, má čtyři kapitoly, závěry, samostatné datové přílohy, seznamy literatury a zdrojů, český a anglický abstrakt a klíčová slova u jednotlivých kapitol.

Po **stránce formální** je připravena pečlivě a technicky čistě.

Závěr: Autor plně prokázal schopnost samostatné vědecké práce a naplnil podmínky nutné k tomu, aby mohl po úspěšné obhajobě obdržet titul doktor (Ph.D).

Práci doporučuji k obhajobě.

Praha 4. srpna 2014

PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., dr. h. c.
lidauhlirova@seznam.cz